

Bůh - poznatelnost

Je zvláštní, s jakou vehemencí prosazuje Karl Barth theologickou tezi, že Bůh je sám sobě poznatelný, a že teprve v důsledku toho je poznatelný také pro nás (a mezi námi) – viz KD II, 1, § 26, str. 72; 73 aj.). Filosoficky vzato je to otázka docela zajímavá a dost závažná (má také pozoruhodnou dávnou historii – už ve staré diskusi o boží svobodě). Musíme ovšem přesně rozeznávat poznatelnost od poznání. Hegel ukázal, že absolutní duch se může poznat jen díky své aktivitě, která – řečeno fichtovsky – „klade ne-Já“, tj. přírodu a dějiny, a musí v nich „pracovat“, aby se posléze dopracoval sebepoznání, tj. aby mohl být nejen „an sich“, nýbrž také „für sich“. V tomto hegelovském smyslu je absolutní duch schopen sebepoznání, takže se k tomu může propracovat, ale původně se nezná, protože nemá k sobě přístup. Whitehead dost analogicky ukazuje, že „Bůh“ (v jeho filosofickém pojetí) se poznává jako Stvořitel, teprve když opravdu tvoří, a nabývá svým tvořením zkušeností s tím, co stvořil, tedy se stvořením. Právě proto je Bůh v jednom aspektu proměnlivý, totiž tím, jak vchází do procesu tvoření, jímž se v něčem sám mění. Barth ovšem říká, že Otec poznává (erkennt) Syna a Syn poznává Otce, a to skrze Ducha Svatého (Svatého Ducha Otcova a Synova). Tím se ovšem vyhnul starému problému řeckých Otců i Whiteheadovu, totiž zda se Bůh „zná“ již od počátku jako ten, kdo postupně tvoří (stvořuje) svět a všechny věci v něm, tj. zda už odevždy ví, jak do světového dění bude postupně po dlouhé věky (dnes uvažujeme o miliardách let) bude zasahovat tím, jak bude v nových a nových podmínkách „činit věci nové“. Tak se ukazuje, že otázka poznatelnosti a sebepoznatelnosti Boha je velmi úzce spjata s problémem času. Platón kdysi nechal na tuto otázku dát odpověď, když jeho Timaios vznik času spojil se vznikem světa (a uvažoval i o jejich společném zániku – viz 7580, s. 35). Už tehdy zůstala nevyřešena otázka, v jakém čase vlastně sám demiurg pracuje, když vytváří „dočasné“ otisky (odliky) nehybných idejí. Připustíme-li původně starozákonní a pak v NZ znovu potvrzenou myšlenku, že Bůh stále „dělá“, a to tak, že tvoří „nové věci“ (a to s perspektivou nejen „nové Země“, ale dokonce i „nového Nebe“), pak se nevyhneme problému vždy znovu „tvořeného“ času, tj. přicházející budoucnosti. Nemyslím, že by s tím bylo možno nějak sloučit myšlenku „vševědoucnosti“, a ovšem ani „všemohoucnosti“ boží. Stále víc víme o nejhrůznějších kataklysmatech a katastrofách jak vyvolaných lidmi, tak i tzv. přírodních; svádět to na tzv. „dopuštění“ ze strany vševědoucího a všemohoucího Boha se mi zdá nadále zcela neúnosné. Rádl se svým důrazem na „bezbrannost“ boží se mi i zdá bližší pravdě.

(Písek, 050207-1.)